

ЕКОНОМІЧНІ ВИТРАТИ ВЗАЄМОДІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА ПРИРОДИ

С.М. ГАЙДЕНКО, В.М. ТЮРІНА, канд. екон. наук
Харківська національна академія міського господарства
61002 Україна, м. Харків, вул. Революція, 12
alanserg@mail.ru

Споконвічно природа чинить на людину подвійну та протилежно спрямовану дію. З одного боку, природа забезпечує людину умовами для його життєдіяльності, а також засобами виробництва, а з іншого боку, поряд з позитивним впливом має місце негативний вплив природи на людину. Негативний, але природний вплив природи на людину спонукує його створювати власне середовище перебування з метою забезпечення своєї безпеки та подальшого розвитку. Для створення власного середовища перебування та запобігання негативного, але природного впливу природи на людину суспільство несе певні витрати.

У результаті порушення процесів самовідновлення підсилюється негативний вплив природи на суспільство. Негативний вплив обумовлений прискореними темпами економічного розвитку, не збалансованими із природними процесами. Збільшення негативної складової у взаємовідносинах природи та суспільства приводить до підвищення частки пасивних витрат. Активізація впливу суспільства на природу понад самовідбудовну її здатність викликає не тільки її забруднення, але впливає на протікання природних процесів. Посилення негативних природних факторів впливу природного середовища на суспільство викликає необхідність збільшення превентивних витрат, які мають пасивний характер по відношенню до економічного зростання.

Таким чином, у кожний момент часу сукупні витрати суспільства, обумовлені взаємодією з навколишнім природним середовищем, можна представити у вигляді:

$$B = B_1 + B_2 + B_3 + B_4 + B_5 + B_6 + B_7 \quad (1),$$

де B_1 - витрати суспільства, що виникають при взаємодії з природним середовищем, які реалізуються в процесі господарської діяльності, що носять активний характер і сприяють економічному розвитку й ефективні по відношенню до економічного зростання;

B_2 - витрати суспільства, обумовлені негативним природним впливом природного середовища на людину, які проявляються в сферах господарської діяльності та у сферах забезпечення його життєдіяльності та мають пасивний характер по відношенню до економічного зростання, які представляють у вигляді втрат кінцевого продукту або компенсаційних витрат, що знижують ефективність суспільного виробництва;

B_3 - витрати, обумовлені протидією суспільства негативному впливу природи на людину, які мають альтернативний характер по відношенню до

витрат B_2 , пасивні по відношенню до економічного зростання, які негативно впливають на ефективність суспільного виробництва;

B_4 , B_5 - додаткові витрати по відношенню до витрат B_2 і B_3 , обумовлені посиленням негативного природного впливу природи на суспільство внаслідок активізації процесів впливу суспільства на природу, по своєму змісту та характеру прояву аналогічні витратам B_2 і B_3 ;

B_6 - витрати суспільства, викликані порушенням верхньої границі самовідбудовного потенціалу природного середовища у зв'язку з надходженням значної кількості відходів виробництва та споживання, які проявляються в господарській сфері та у сфері, що забезпечує життєдіяльність людини, які мають форму втрат кінцевого продукту, пасивний характер по відношенню до економічного зростання та знижують ефективність суспільного виробництва;

B_7 - превентивні витрати, які несе суспільство з метою попередження забруднення навколишнього природного середовища відходами виробництва та споживання понад її асиміляційного потенціалу, які носять природоохоронний характер, альтернативні по відношенню до витрат B_6 , активні по своєму призначенню, однак пасивні по відношенню до економічного зростання.

Досліджуючи перераховані види витрат, можна відзначити, що всі витрати з B_2 по B_7 викликані негативним впливом навколишнього природного середовища на об'єкти господарювання та життєдіяльності людини, а також на нього самого. Частина цих витрат B_2 і B_3 викликана природними процесами й тому носить об'єктивний характер. Інша частина витрат з B_4 по B_7 обумовлена впливом людини на навколишнє природне середовище в ході реалізації витрат B_1 і відповідним впливом природи на людину. Чим більше суспільство здійснює витрат B_1 , тим більше необхідно витрат компенсаційного або превентивного характеру. Можна вибрати альтернативне рішення між компенсаційними та превентивними витратами (B_4 і B_5 або B_6 і B_7) або більш економічний варіант здійснення превентивних витрат (B_5 і B_7). Можливо також зниження пасивних витрат на одиницю приросту активних витрат (B_1). Але для цього необхідні дві умови: по-перше, приріст активних витрат (B_1) у господарській діяльності повинен супроводжуватися зниженням темпів зростання негативного впливу людини на навколишнє природне середовище та наближатися до верхньої границі її самовідбудовного потенціалу; по-друге, виходячи з альтернативного характеру компенсаційних і превентивних витрат, у кожний момент часу необхідно вибирати оптимальний варіант.

Проведені дослідження процесів взаємодії природи та суспільства показали, що виникаючі при цьому витрати мають активний і пасивний характер по відношенню до економічного зростання. Активна частина цих витрат пов'язана з використанням і відтворенням природних ресурсів і забезпечує економічний розвиток суспільства. Пасивна частина витрат

взаємодії пов'язана з запобіганням і компенсацією наслідків впливу природного середовища на людину та об'єкти його діяльності. Частина цього впливу обумовлена діяльністю людини в процесі реалізації активної частини витрат взаємодії.